

PROFIL PODNIKATEĽOV NA SLOVENSKU: DYNAMICKÁ ANALÝZA, REGIONÁLNE A MEDZINÁRODNÉ POROVNANIE

Anna Pilková, Ján Reháč

ÚVOD

Podnikanie predstavuje jeden zo základných pilierov ekonomického rozvoja. Význam štúdia tohto fenoménu v súčasnej problémami zmietanej národnej, ale aj európskej ekonomike, je evidentný. Pochopenie podnikania v jeho súvislostiach je kľúčovou úlohou tak pre akademikov ako aj pre tvorcov politík a programov zameraných na jeho podporu. Inkluzivita podnikania znevýhodnených skupín v rámci spoločnosti, ale aj podpora inovácií, rastu a medzinárodnej orientácie sú dôležité oblasti, ktorých štúdium prináša osov nielen vedcom, ale predovšetkým organizáciám a jednotlivcom zameraným na podporu jednotlivých oblastí.

Dôležitým zdrojom informácií pre komplexný výskum v oblastiach inkluzivity podnikania je Globálny monitor podnikania (GEM), ktorý sa považuje za najväčšiu svetovú štúdiu o podnikaní realizovanú na ročnej báze. Tento medzinárodný výskum je zastrešený medzinárodnou asociáciou GERA (Global Entrepreneurship Research Association). GEM je realizovaný vo svete od roku 1999, no na Slovensku je realizovaný len od roku 2011. Národným koordinátorom výskumu GEM na Slovensku je Fakulta managementu Univerzity Komenského v Bratislave, pričom autori príspevku sú členmi národného výskumného tímu, ktorý zodpovedá a organizuje prieskum na dospelej populácii (APS), ako aj expertný prieskum (NES) na Slovensku. Z výsledkov prieskumov aj za ostatné účastnícke krajiny, ktoré tím dostane k dispozícii robí analýzy a závery z nich vyplývajúce pre Slovensko. Tieto dva prieskumy GEM sa realizujú po celom svete na základe harmonizovaného dotazníka a pod záštitou národných koordinátorov. Cieľom tohto príspevku je na základe dát Globálneho monitoru podnikania za roky 2012 a 2011 analyzovať profil slovenských podnikateľov

z hľadiska inkluzivity podnikania (z pohľadu viacerých demografických premenných akými sú vek, pohlavie, vzdelanie a príjem). Profil slovenských podnikateľov v jeho jednotlivých aspektoch porovnáваме v rámci regiónu (V5 a Rakúsko) ako aj v rámci Európy. Na základe tohto porovnania, s krajinami blízkyimi Slovensku, definujeme pozíciu slovenských podnikateľov (či sú v daných ukazovateľoch na tom lepšie alebo horšie ako ich konkurenti z okolitých krajín), a zároveň vieme určiť úzke miesta, na ktoré by sa mali podnikateľské politiky na Slovensku zamerať.

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ VÝSKUMU

Metodika výskumu GEM je založená na komplexnom sociálno-ekonomickom skúmaní podnikania, ktorý berie do úvahy stupeň podnikateľskej aktivity v príslušnej krajine a zároveň aj identifikuje rozdiely v typoch a fázach podnikania [9]. GEM realizuje prieskum na jednotlivcoch v príslušnej krajine, u ktorých skúma jednotlivé aspekty podnikateľského správania sa. Týmto sa GEM líši od ostaných výskumov tohto typu, ktoré realizujú výskum na podnikových entitách - zvyčajne na novo registrovaných firmách.

Komplexný sociálno-ekonomický prístup ku skúmaniu podnikania je formálne prezentovaný cez koncepčný model GEM. Prvý koncepčný model bol vytvorený Paulom Reynoldsom v roku 1997 [8]. Teoretický základ tohto modelu zdôvodnili a detailne popísali Levie a Erkko [6]. Súčasný koncepčný model GEM je bližšie popísaný v publikácii Pilková a kol [7]. Jadrom modelu sú jeho **komponenty**, ktoré možno charakterizovať v rámci troch základných skupín: makro komponenty, mikro komponenty a špecifické skúmanie. **Makro komponenty modelu** možno charakterizovať v rámci

určitého spoločenského, kultúrneho a politického kontextu, ktorý sa líši v závislosti od fázy ekonomického rozvoja, v ktorej sa krajina nachádza. GEM pre tento účel rozdeľuje krajiny podľa klasifikácie Svetového ekonomického fóra do troch skupín:

- a) krajiny, ktorých ekonomika je založená na faktoroch,
- b) krajiny, v ktorých ekonomika je založená na efektívnosti,
- c) krajiny, ktorých ekonomika je založená na inováciách.

Zatiaľ čo v roku 2011 bolo Slovensko podľa klasifikácie Svetového ekonomického fóra zaradené medzi krajiny, ktorých vývoj je založený na efektívnosti, v roku 2012 už bolo zaradené v skupine krajín, ktorých vývoj je založený na inováciách.

Druhú skupinu komponentov v súčasnosti platného koncepčného modelu GEM tvoria **mikro komponenty**. Hlavnou úlohou mikro komponentov modelu je pokryť podnikateľské správanie sa jednotlivcov. Na tento účel sa skúmajú tri hlavné mikro komponenty: postoje k podnikaniu, podnikateľské aktivity a podnikateľské aspirácie..

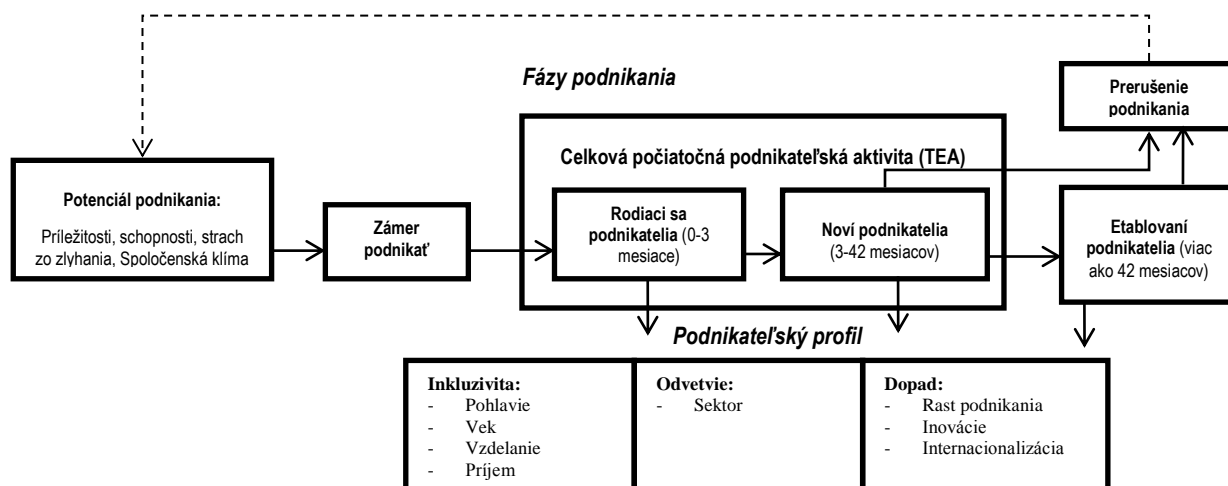
Tretím hlavným komponentom koncepčného modelu je **špecifické skúmanie** určitej vybranej oblasti, ktorá sa z pohľadu expertného tímu GERA v konkrétnom čase hodnotí ako významná a potrebná na ďalší rozvoj podnikania. V roku 2011 bola do výskumu zaradená úroveň podnikania v rámci zamestnania – intrapreneurship (intrapodnikanie. V roku 2012 sa špecificky skúmala problematika networku, intrapreneurshipu ako aj medzinárodná migrácia a jej vplyv na podnikateľskú aktivitu.

Dynamická analýza sa realizovala na dátach za roky 2012 a 2011. Pre medzinárodné porovnanie za rok sme zvolili krajiny V5 (Slovensko, Česko, Maďarsko, Poľsko a Slovinsko) a Rakúsko. Výber Rakúska bol determinovaný geografickou polohou, ako aj objemom vzájomných obchodov, ktoré jednak ovplyvňujú podnikanie na Slovensku, ale dá sa tiež z nich vydedukovať podobnosť a rozdielnosť podnikateľských charakteristík a dávať odpovede „prečo to tak je“. Ďalšími úrovňami komparatívnej analýzy, ktorú sme aplikovali je Európa, krajiny, ktorých rozvoj je založený na inováciách (ide o skupinu krajín podľa Svetového ekonomického fóra, do ktorej bolo Slovensko v hodnotenom období začlenené) a svet.

1.1 MODEL SKÚMANIA PODNIKATEĽSKÉHO PROFILU

Skúmanie podnikateľského profilu je súčasťou súhrnného modelu skúmania podnikania, ktorý obsahuje skúmanie podnikateľských aktivít podľa fáz podnikania a podnikateľský profil. Tento proces je v zjednodušenej podobe znázornený na obrázku 1. Podnikateľský potenciál ako prvá fáza v modeli sa skúma z pohľadu jednotlivcov a ich sebahodnotenia schopností začať podnikať, strachu pred zlyhaním v prípade, že identifikujú vo svojom okolí príležitosti na podnikanie, ale aj vplyv spoločenských postojov na tento potenciál. Ďalšou fázou v nadväznosti na podnikateľský potenciál je zámer začať podnikať - jednotlivci ktorí majú dostatočné schopnosti a identifikujú príležitosti, musia byť rozhodnutí resp. očakávať, že skutočne začnú v najbližších troch rokoch (podľa GEM metodológie) podnikať.

Obrázok 1. Model skúmania podnikania podľa fáz a podnikateľského profilu

Zdroj: [7], vlastné spracovanie autorov.

Kľúčovou fázou modelu GEM je skúmanie celkovej počiatkovej podnikateľskej aktivity (TEA - *Total early-stage entrepreneurial activity*) (obrázok 1). Skúmanie TEA sa začína analýzou rodiacich sa podnikateľov (tí ktorí podnikajú menej ako tri mesiace, a neboli zatiaľ vyplatené mzdy). Druhým komponentom počiatkovej podnikateľskej aktivity sú noví podnikatelia. V rámci modelu GEM sú novými podnikateľmi tí, ktorí vlastnia a riadia podnik, vyplácajú si mzdy alebo platy dlhšie ako tri mesiace, ale nie viac ako 42 mesiacov. Rodiaci sa a noví podnikatelia spolu tvoria index celkovej počiatkovej podnikateľskej aktivity (index TEA). Tí podnikatelia, ktorí pokračujú v podnikaní viac ako 42 mesiacov, sa v modeli GEM nazývajú *etablovaní podnikatelia* a skúmajú sa v ďalšej fáze podnikateľskej aktivity. Skúmanie procesu podnikania je ukončené fázou *prerušenia podnikania*, v rámci ktorej sa skúmajú jeho dôvody.

Profil podnikateľov, teda jednotlivcov ktorí spadajú do počiatkovej podnikateľskej aktivity (TEA) alebo do skupiny etablovaných podnikateľov, je skúmaný na základe troch skupín charakteristík. V prvom rade sa skúma inkluzivita podnikania, pri ktorej sa analyzujú predovšetkým demografické charakteristiky ako sú vek, pohlavie, vzdelanie a príjem. V druhej fáze sa profil podnikateľa hodnotí z hľadiska odvetvia, v ktorom podniká. Treťou časťou

podnikateľského profilu je skúmanie dopadu podnikania, cez očakávaný rast podniku, inovatívnosť podnikania a orientáciu na medzinárodných zákazníkov (internacionalizáciu).

2 VÝSLEDKY SKÚMANIA PROFILOV Hlavných skupín podnikateľov na Slovensku v regionálnom a medzinárodnom porovnaní

Skúmanie profilu podnikateľov realizujeme v prvom rade na základe analýzy demografických charakteristík počiatkových a etablovaných podnikateľov, ako sú pohlavie, vek, vzdelanie a príjem. Na základe analýzy profilov jednotlivých skupín podnikateľov je možné ďalej skúmať úroveň inkluzivity podnikania (angl. orig. *inclusive entrepreneurship*). Podstatou inkluzivity podnikania je skutočnosť, že podnikanie by malo byť rovnako dostupné pre všetky skupiny obyvateľstva, keďže vhodné podmienky na podnikanie ako aj osobnostné kvality potrebné na podnikanie nie sú vyhradené pre vyvolených jednotlivcov alebo skupiny v rámci krajiny a populácie. Zároveň však znevýhodnené skupiny obyvateľstva čelia bariéram a rizikám, ktorých prekonávanie má za následok nižšiu dostupnosť podnikania a z toho vyplývajúcu

nižšiu úroveň podnikania v týchto skupinách. Takýmito skupinami môžu byť napríklad ženy, seniori a mladí, imigranti alebo nezamestnaní a podobne. Hlavným cieľom pri rozvoji inkluzivity podnikania je vytvoriť a poskytnúť priestor pre potenciálnych podnikateľov v týchto znevýhodnených skupinách, a tak im umožniť podnikanie, ktoré bude prospešné tak pre nich ako aj pre celú spoločnosť. Uplatnenie a podpora inkluzivity podnikania je možná len prostredníctvom politik, stratégií a programov na jeho podporu. Význam a dôležitosť inkluzivity podnikania je podčiarknutá aj dohodou OECD a Európskej komisie ktoré uzavreli v roku 2011 dohodu na podporu tohto fenoménu. Dôležité je teda nielen skúmať jednotlivé skupiny podnikateľov, ale zamerať sa na dynamiku a štruktúru v tých skupinách ktoré možno považovať za znevýhodnené. Tieto skupiny následne môžu predstavovať cieľové skupiny politik a programov zameraných na inkluzivitu podnikania na Slovensku.

2.1 INKLUZIVITA PODNIKANIA Z HĽADISKA POHLAVIA: ŽENY V PODNIKANÍ

Pri analýze podnikateľov na základe výsledkov výskumu GEM je viacero možností ako k dátam pristupovať. V prvom rade sa pozeráme na dve separátne skupiny, a teda počiatočných podnikateľov (TEA) a etablovaných podnikateľov. Následne budeme sledovať akým podielom sú muži a ženy zastúpené v počiatočnej podnikateľskej aktivite ako aj u etablovaných podnikateľov. Druhý spôsob ako sa na rozdelenie podnikateľov môžeme pozrieť, je podľa toho, aké percento mužov a žien na celkovej populácii je zapojených do počiatočnej podnikateľskej aktivity alebo sa nachádza medzi etablovanými podnikateľmi.

Skúmanie podnikateľov podľa pohlavia tak na Slovensku ako aj v Európe a vo svete poukazuje na skutočnosť že ženy sú vo všeobecnosti menej zastúpeným pohlavím v podnikaní a to tak u počiatočných podnikateľov ako u etablovaných podnikateľov

[4] [5]. Takmer vo všetkých svetových ekonomikách je zastúpenie žien v podnikaní nižšie ako u mužov. V roku 2011 bolo vo svete (54 krajín zapojených do výskumu GEM) len 8 krajín u ktorých je podiel žien na počiatočnej podnikateľskej aktivite porovnateľní s podielom mužov [2]. V roku 2012 napriek tomu že vo výskume participovalo 67 krajín, takých krajín ktoré by mali porovnateľný podiel mužov a žien na počiatočnom podnikaní bolo len 7 [13]. V rámci podielu žien na počiatočnej podnikateľskej aktivite si Slovensko medziročne mierne polepšilo, pričom v roku 2011 bol podiel žien v rámci tejto skupiny podnikateľov na úrovni 29%, a v roku 2012 stúpol o 4% na úroveň 33% (viď príloha: Tabuľka 1). Z regionálneho hľadiska, do ktorého zahrňame krajiny V5 (Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko) a Rakúsko, je Slovensko pod priemerom týchto krajín v roku 2011 (31%), ale mierne nad priemerom v roku 2012 (32,6%). V roku 2011 malo najvyšší podiel žien na podnikaní z regionálneho hľadiska Slovinsko (37%) pred druhým Maďarskom (34%). V roku 2012 je na prvom mieste v regióne Rakúsko (42%) a na druhom mieste spoločne Slovensko a Poľsko (33%).

V Európskom kontexte sa Slovensko v roku 2011 pod priemerom Európy (34%) a v roku 2012 sa dostalo na úroveň priemeru v rámci Európy (33%). Nárast podielu žien na počiatočnej podnikateľskej aktivite na Slovensku, a pokles tohto podielu v rámci Európy sa prejavil aj na celkovom umiestnení Slovenska medzi Európskymi krajinami. V roku 2011 bolo Slovensko spomedzi krajín Európy na 23. mieste, a v roku 2012 na 15. mieste. Najvyšší podiel žien na podnikaní v počiatočnej fáze má Švajčiarsko, ktoré je ako jediné medzi spomínanými krajinami s porovnateľným pomerom žien a mužov v rámci podnikania (50% v roku 2011 a 46% v roku 2012) (Tabuľka 1). V rámci krajín ktoré boli v rokoch 2011 a 2012 zapojené do výskumu GEM je Slovensko pod priemerom v oboch sledovaných rokoch (37% v oboch rokoch).

Tabuľka 1. Počiatočná podnikateľská aktivita mužov a žien v regióne

Krajina	Skratka	TEA 12	TEA 11	TEA12 muži	TEA11 muži	TEA 12 ženy	TEA 11 ženy	Podiel žien na TEA12 (%)	Podiel žien na TEA11 (%)
Slovensko	SK	10,2	14,2	13,7	20,3	6,7	8,1	33	29
Maďarsko	HU	9,2	6,3	12,8	8,3	5,8	4,3	31	34
Poľsko	PL	9,4	9,0	12,6	13,1	6,2	5,0	33	28
Česká republika	CZ		7,6		11,0		4,2		28
Slovinsko	SI	5,4	3,7	8,1	4,6	2,6	2,7	24	37
Rakúsko	AT	9,6		11,0		8,1		42	
Švajčiarsko	SW	5,9	6,6	6,4	6,6	5,5	6,6	46	50
Priemer Európa		7,7	7,6	10,3	10,0	5,1	5,1	33	34
Poradie Slovenska v Európe		5.	1.	5.	1.	5.	2.	15.	23.
Priemer krajiny GEM		13,0	10,9	15,4	13,5	10,6	8,3	37	37
Priemer krajiny V5 a Rakúsko		8,8	8,16	11,6	11,46	5,9	4,86	33	31,2

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

Ak sa na rozdelenie žien a mužov v rámci počiatočnej podnikateľskej aktivity zameriame z hľadiska podielu podnikateľov na celkovej populácii, je zreteľný výrazný pokles tak u žien ako aj u mužov (Tabuľka 1). To je však následkom celkového poklesu počiatočnej podnikateľskej aktivity na Slovensku (zo 14,2% na 10,2%). Z tabuľky 1 vyplýva že celková počiatočná podnikateľská aktivita mužov bola v roku 2011 20,3% a v roku 2012 13,7%, u žien bola počiatočná podnikateľská aktivita v roku 2011 na úrovni 8,1% a v roku 2012 bola 6,7%. U žien možno pozorovať oveľa miernejší pokles, čo má za následok aj zvýšenie podielu

žien na počiatočnej podnikateľskej aktivite. V regionálnom kontexte je táto úroveň nadpriemerná. Vzhľadom k celkovo vysokej počiatočnej podnikateľskej aktivite na Slovensku, je tak v rámci podnikateľskej aktivity mužov Slovensko na prvom mieste spomedzi krajín V5 a Rakúska v oboch sledovaných rokoch. V rámci podnikateľskej aktivity žien je Slovensko v roku 2011 spomedzi V5 na prvom mieste, ale v roku 2012 je na druhom mieste za prvým Rakúskom, s mierne vyššou podnikateľskou aktivitou žien (8,1%). V rámci Európy je Slovensko z tohto hľadiska nad priemerom tak v roku 2011 ako aj v roku 2012

a to tak u žien ako u mužov, pričom sa nachádza na popredných miestach.

Tabuľka 2. Zapojenie mužov a žien do etablovaného podnikania v regióne a v Európe

Krajina	Skratka	EB12	EB11	EB12 muži	EB11 muži	EB12 ženy	EB11 ženy	Podiel žien na EB12	Podiel žien na EB11
Slovensko	SK	6,4	9,6	9,2	13,7	3,6	5,6	28%	29%
Maďarsko	HU	8,1	2	12	2,7	4,3	1,3	26%	33%
Poľsko	PL	5,8	5	8,5	7,1	3,2	2,9	28%	29%
Česká republika	CZ		5,2		8,2		2,2		21%
Slovinsko	SI	5,8	4,8	8,5	6,5	2,9	2,9	25%	31%
Rakúsko	AT	7,6		9,3		5,9		39%	
Švajčiarsko	SW	8,4	10,1	9,8	11,6	7,1	8,7	42%	43%
Priemer Európa		6,4	6,5	8,9	9	3,9	4,1	30%	30%
Poradie Slovenska v Európe		14.	3.	14.	2.	17.	5.	18.	21.
Priemer krajín V5 a Rakúsko		6,7	5,32	9,5	7,64	4,0	2,98	29%	29%

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

U etablovaných podnikateľov sa v medzioročnej dynamike podiel žien na podnikateľskej aktivite znížil o 1% z 29% v roku 2011 na 28% v roku 2012 (Tabuľka 2). V rámci regionálneho porovnania sa pozícia Slovenska mierne zhoršila vzhľadom na pokles podielu žien na etablovanom podnikaní. V regióne zostal podiel žien na etablovanom podnikaní na úrovni 29% ako v roku 2011. V rámci Európy si Slovensko mierne vylepšilo pozíciu vzhľadom k tomu že do GEM bolo zapojených viacero krajín s nižším podielom žien na podnikaní, avšak tak v rámci regiónu ako aj v rámci Európy a sveta zostáva Slovensko naďalej pod priemerom. V rámci podielu etablovaných podnikateľov na

populácii, bolo Slovensko v roku 2011 na prvom mieste v regióne tak u mužov (13,7%) ako aj u žien (5,6%). Vzhľadom k medzioročnému poklesu v percente etablovaných podnikateľov celkovo, rovnako poklesli aj podiely žien (3,6%) a mužov (6,4%), a teda aj v regionálnom kontexte Slovensko pokleslo v oboch prípadoch na tretie miesto (Tabuľka 2). V rámci Európy sa Slovensko dostalo oproti nadpriemerným hodnotám v roku 2011, pod priemer v roku 2012 u žien (priemer Európy je 3,9%), a u mužov napriek poklesu zostalo mierne nad priemerom Európy (8,9%).

Tabuľka 3. Počiatočná podnikateľská aktivita v rámci vekových kategórií

Krajina	TEA 2012					TEA 2011				
	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64
Slovensko	12,8	13,9	9,9	10,3	3,5	14,3	18,5	19,3	12	4,7
Maďarsko	9,7	9,8	10,8	9,4	6,5	5,6	7,1	8,2	7	2,8
Poľsko	7	15,5	9,2	6,5	6,9	6,1	13,9	11,2	8,2	4
Česká republika						10,4	9,1	9,2	6,9	3,3
Slovinsko	4,5	7,6	7,9	3,8	2,7	3,9	5,1	4,6	2,5	2,3
Rakúsko	7,1	12,5	12,2	9,6	4,8					
Priemer Európa	6,4	10,7	9,1	7	3,9	6,9	9,9	9,1	6,9	3,9
Poradie Slovenska v Európe	2.	6.	10.	2.	16.	2.	2.	1.	2.	9.
Priemer V5 + Rakúsko	8,22	11,86	10	7,92	4,88	8,06	10,74	10,5	7,32	3,42

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

Tabuľka 4. Podiel počiatočnej podnikateľskej aktivity vo vekových kategóriách v regióne

Krajina	Skratka	TEA 2012					TEA 2011				
		18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64
Slovensko	SK	18,9	33,6	20,5	20,7	6,3	16,2	32,6	27,1	18,5	5,6
Maďarsko	HU	14,4	24,5	26,6	19,8	14,8	14,6	25,5	26,2	25,9	7,8
Poľsko	PL	11,4	40,5	19,1	14,6	14,4	10,4	37,8	24,1	19	8,6
Česká republika	CZ						18,7	28,3	26,4	17,6	9
Slovinsko	SI	10,4	31,4	32,3	15,9	10	13,3	31	27,7	15,5	12,5
Rakúsko	AT	10	26,4	29,7	24,7	9,1					
Priemer Európa		12	31,1	26,4	20,5	9,9	13,2	29,2	27,4	20,1	10

Priemer V5 a Rakúsko	13,0	31,3	25,6	19,1	10,9	14,6	31,0	26,3	19,3	8,7
----------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

2.2 INKLUZIVITA PODNIKANIA Z HĽADISKA VEKU: SENIORI A MLADÍ PODNIKATELIA

V rámci počiatkovej podnikateľskej aktivity ako aj u etablovaných podnikateľov ďalej skúmame podnikateľskú aktivitu na základe rozdelenia do vekových kategórií. Na základe tohto rozdelenia sa vieme pozrieť tak na úroveň počiatkovej podnikateľskej aktivity a etablovaného podnikania v rámci vekových kategórií, ako aj na podiel jednotlivých vekových kategórií na celkovej počiatkovej a etablovanej podnikateľskej aktivite.

Z výsledkov GEM 2011 ako aj 2012 vyplýva že počiatková podnikateľská aktivita je na Slovensku najvyššia v prvých dvoch vekových kategóriách, teda u mladých ľudí (18-34 rokov). Vo vekovej kategórii 35-44 rokov bol na Slovensku zaznamenaný najvýraznejší medziročný pokles (z 19,3% na 9,9%) (Tabuľka 3). Kategória 45-54 rokov zostáva v oboch rokoch približne na úrovni národnej počiatkovej podnikateľskej aktivity. Veková kategória 55-64 rokov, teda kategória seniorov, je rovnako na veľmi nízkej úrovni, a medziročne klesla z 4,7% na úroveň 3,5%.

Tabuľka 5. Etablivaní podnikatelia v rámci vekových kategórií

Krajina	EB 2012					EB 2011				
	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64
Slovensko	0,5	5,6	10,1	7	7,2	1,9	6,8	12,9	15,3	10
Maďarsko	1,2	5,2	10,4	12,2	9,5	0	1	2,5	3,5	2,6
Poľsko	1,7	6,2	9,5	5,9	4,8	0,2	4,3	7	7	5,4
Česká republika						0,5	3,9	5,6	9,2	5,6
Slovinsko	0,8	2,6	7,5	10	5,8	0,3	3,1	6,9	7,8	3,7
Rakúsko	0,5	3,8	7,6	12,6	10,3					
Priemer Európa	1	4,1	8,3	9,3	7,8	1	4,4	8,2	9,5	7,9
Poradie Slovenska v Európe	20.	8.	10.	22.	17.	5.	4.	3.	3.	10.
Priemer V5 + Rakúsko	0,94	4,68	9,02	9,54	7,52	0,58	3,82	6,98	8,56	5,46

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

Z regionálneho a európskeho hľadiska je na Slovensku počiatková podnikateľská aktivita

podpriemerná v roku 2012 len vo vekovej kategórii seniorov, a na základe výrazného poklesu je mierne nad úrovňou priemeru v skupine 35-44 rokov (Tabuľka 3). Skutočnosť

že napriek nadpriemernej počiatocnej podnikateľskej aktivite tak na národnej úrovni, ako aj v jednotlivých kategóriách (vynímajúc kategóriu seniorov), je v skupine seniorov podpriemerná počiatocná podnikateľská aktivita prinajmenšom pozoruhodná. Túto skutočnosť potvrdzuje aj analýza, pri ktorej sa pozeráme na podiel jednotlivých vekových kategórií na celkovej počiatocnej podnikateľskej aktivite, pričom, takto ju môžeme analyzovať nezávisle od celkovej národnej úrovne tejto premennej (Tabuľka 4). Podiel seniorov na celkovej počiatocnej podnikateľskej aktivite na Slovensku síce mierne vzrástol proti 5,6%

v roku 2011 na 6,3% v roku 2012, avšak v oboch rokoch je hlboko pod priemerom v regióne (V5 a Rakúsko) ako aj v Európe a vo svete.

Naproti tomu, mladí podnikatelia (18-34 rokov) sa na Slovensku podieľali v roku 2011 na 48,8% celkovej počiatocnej podnikateľskej aktivity, a v roku 2012 dokonca na 52,5%. Podiel mladých Slovákov na počiatocnej podnikateľskej aktivite je nadpriemerný tak v rámci regionálneho, európskeho ako aj svetového porovnania (Tabuľka 4).

Tabuľka 6. Podiel etablovaných podnikateľov na vekových kategóriách v regióne

Krajina	Skratka	Etablovaní podnikatelia 2012					Etablovaní podnikatelia 2011				
		18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64
Slovensko	SK	1,1	21,7	33,6	22,7	20,9	3,2	17,6	26,7	34,9	17,6
Maďarsko	HU	2	14,9	29,3	29,2	24,6	-	11,1	25,6	40,8	22,5
Poľsko	PL	4,5	26,1	31,8	21,4	16,2	0,6	21,2	27,4	29,5	21,2
Česká re- publika	CZ						1,4	17,7	23,8	34,6	22,5
Slovinsko	SI	1,8	9,8	28,5	39,6	20,4	0,9	14,7	31,7	37,1	15,6
Rakúsko	AT	0,9	10,1	23,3	41	24,8					
Priemer Európa		2,8	14,9	28,5	31,9	22,4	2,7	15,2	28,8	31,8	22
Poradie Slovenska		21.	5.	5.	28.	17.	8.	8.	18.	8.	19.
Priemer V5 + Rakúsko		2,0	16,5	29,3	30,8	21,4	1,2	16,5	27,0	35,4	19,9

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

Z hľadiska etablovaných podnikateľov je v medzročnom porovnaní rozdelenia v rámci vekových kategórií markantný predovšetkým výrazný pokles vo vekovej kategórii 45-54 rokov (z 15,3% na 7,2% etablovaných podnikateľov v rámci populácie)(Tabuľka 5). Úroveň etablovaných podnikateľov na

Slovensku však poklesla vo všetkých sledovaných vekových kategóriách. Tým sa Slovensko dostalo oproti roku 2011, v ktorom úroveň etablovaných podnikateľov presahovala Európsky priemer vo všetkých kategóriách, pod priemer vo vyšších vekových kategóriách (45-64) a to tak v regióne ako aj v Európe.

Z hľadiska podielu mladých podnikateľov (18-34) na etablovanom podnikaní, medziročne tento podiel stúpol z 20,8% na 22,8%. Touto hodnotou je Slovensko nad priemerom krajín V5 a Rakúska, ako aj Európy (Tabuľka 6).

Seniori sú v rámci etablovaných podnikateľov lepšie zastúpení, ako pri počiatkovej podnikateľskej aktivite, a medziročne sa ich podiel na etablovanom podnikaní zvýšil (z 17,6% na 20,9% v roku 2012). Napriek tomu je ich podiel na celkovom etablovanom podnikaní tak v roku 2011 ako aj v roku 2012 pod priemerom Európy (Tabuľka 6). V rámci regiónu je Slovensko oproti roku 2011 kedy bolo výrazne pod priemerom, len mierne pod priemerom, pričom má vyšší podiel Seniorov ako Poľsko a Slovinsko, avšak zaostáva za Rakúskom a Maďarskom.

2.3 PODNIKATELIA Z HLADISKA DOSIAHNUTÉHO VZDELANIA

Vzdelanie viacerí autori [1][3] považujú za jeden z dominujúcich externých faktorov vplyvajúcich na úspešnosť a rast podnikania. Neils Bosma a kol. [2], ako autori pracujúci s GEM dátami potvrdzujú, že pravdepodobnosť začať nové podnikanie rastie s dosiahnutým vzdelaním. To platí predovšetkým v krajinách, ktoré sú na základe Svetového ekonomického fóra zaradené medzi krajiny vo fáze rozvoja založeného na efektívnosti, a na inováciách (kam je zaradené aj Slovensko).

Tabuľka 7. Počiatočná podnikateľská aktivita podľa vzdelanostných kategórií

Krajina	TEA 2012 najvyššie vzdelanie (%)				TEA 2011 najvyššie vzdelanie (%)			
	bez maturity	s maturitou	I. stupeň VŠ	II. alebo III. stupeň VŠ	bez maturity	s maturitou	I. stupeň VŠ	II. alebo III. stupeň VŠ
Slovensko	6	9,2	15,5	16,6	10,1	18	13,9	22,4
Maďarsko	6,6	9,6	10,5	12,4	0,7	6,9	7,5	7,2
Poľsko	3,6	10,5	8,6	9,6	6,3	10,4	12,1	12,5
Česká republika					4,2	9,5	7,8	10,6
Slovinsko	2,3	4,8	6,8	8,8	1,1	2,8	5,9	0
Rakúsko	6,9	7,9	11,6	14,7				
Priemer Európa	4,7	7	9,5	10,1	6,9	4,4	9,1	8,2
Poradie Slovenska	9.	6.	4.	3.	1.	1.	2.	2.
Priemer V5 + Rakúsko	5,0	8,4	10,6	12,4	4,5	9,5	9,4	10,5

Zdroj: *Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.*

V medziročnej dynamike bol na Slovensku zaznamenaný posun smerom k vyššiemu vzdelaniu, a to napriek poklesu v počiatkovej podnikateľskej aktivite. V porovnaní s regiónom (V5 a Rakúsko) ako aj s Európou je Slovensko

nad priemerom v počiatkovej podnikateľskej aktivite vo všetkých vzdelanostných kategóriách (viď príloha: Tabuľka 7).

Najvyššiu počiatkovú podnikateľskú aktivitu dosahujú obyvatelia v skupine vysokoškolsky

vzdelaných ľudí. (I. ako aj II. a III. stupeň vysokoškolského vzdelania), a to napriek medziročnému poklesu v kategórii II. a III. stupňa VŠ z 22,4% na 16,6% (viď príloha: Tabuľka 7). Zároveň podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí na počiatkovej podnikateľskej

aktivite oproti roku 2011 (13,7%) vzrástol na 31,7% v roku 2012. Najvyšší podiel na Slovensku na počiatkovej podnikateľskej aktivite majú stredoškolsky vzdelaní ľudia, napriek medziročnému poklesu zo 46,5% na 42,9% (Tabuľka 8).

Tabuľka 8. Podiel vzdelanostných kategórií na počiatkovej a etablovanej podnikateľskej aktivite

	Bez vzdelania alebo základné vzdelanie	Odborné vzdelanie (bez maturity – vyučený/á)	Stredoškolské vzdelanie (s maturitou)	Vyššie odborné vzdelanie alebo I. stupeň vysokoškolského vzdelania	II. a III. stupeň vysokoškolského vzdelania
EB 2012	8%	17,2%	57,0%	3,1%	21,9%
EB 2011	6,8%	25,5%	48,4%	4,2%	15,1%
TEA 2012	3,4%	12,2%	42,9%	9,8%	31,7%
TEA 2011	11,3%	25,0%	46,5%	3,5%	13,7%

Zdroj: Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.

V rámci etablovaných podnikateľov je rozdelenie v rámci vzdelanostných kategórií do istej miery podobné ako u počiatkových podnikateľov. Na jednej strane síce klesla úroveň etablovaných podnikateľov v dvoch najvyšších vzdelanostných kategóriách, avšak stúpol podiel vysokoškolsky ako aj stredoškolsky vzdelaných na etablovanom podnikaní (Graf 1).

2.4 PRÍJMOVÉ KATEGÓRIE A SOCIÁLNA INKLUZIVITA PODNIKANIA

Medzi socio-demografické ukazovatele, na základe ktorých môžeme deliť podnikateľov pri analýze dát z GEM patrí rozdelenie podľa príjmových kategórií. GEM delí podnikateľov podľa príjmu do troch skupín, s najvyšším, stredným a najnižším príjmom v rámci populácie. Najvyššiu počiatkovú podnikateľskú aktivitu vykazuje tak v roku 2011 (16,1%) ako aj v roku 2012 (10,3%) najvyššia príjmová kategória (viď príloha: Tabuľka 9). Zároveň z najvyššej príjmovej kategórie v roku 2012 pochádzala takmer polovica všetkých počiatkových podnikateľov (49,2%), v roku 2011 to bolo však až 63,4% (Tabuľka 11).

Tabuľka 9. Počiatočná podnikateľská aktivita v príjmových kategóriách

Krajina	TEA 2012			TEA 2011		
	Najnižšia	Stredná	Najvyššia	Najnižšia	Stredná	Najvyššia
Slovensko	3,6	7,3	10,3	5,4	9,4	16,1
Maďarsko	4,1	4,9	10	2,8	3,5	6
Poľsko	6,6	7,9	10	4,3	6,5	12,5
Česká republika				2,1	4,7	9
Slovinsko	1,8	2,3	2,5	1	0,9	2,7
Rakúsko	3,7	4,4	5,3			
Priemer Európa	2,8	4,1	6,7	2,8	4	7,2
Poradie Slovenska v Európe	10.	2.	5.	2.	1.	1.
Priemer V5 + Rakúsko	3,96	5,36	7,62	3,12	5	9,26

Zdroj: *Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.*

Tabuľka 10. Etablovaní podnikatelia v príjmových kategóriách

Krajina	EB 2012			EB 2011		
	Najnižšia	Stredná	Najvyššia	Najnižšia	Stredná	Najvyššia
Slovensko	2,9	3,7	6	3	5	11,9
Maďarsko	2,6	3,4	8,7	0,6	1,2	2,1
Poľsko	3	3,9	7,7	2,4	4,2	5,7
Česká republika				2,3	2,5	6,5
Slovinsko	1,2	2,1	4	0,7	1,1	2,9
Rakúsko	2,1	2,5	5,1			
Priemer Európa	1,9	3,1	5,6	1,7	3,3	6
Poradie Slovenska	5.	7.	13.	3.	4.	2.

Zdroj: *Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.*

U etablovaných podnikateľov je rovnako najvyššia podnikateľská aktivita v hornej príjmovej kategórii, pričom je tu oproti roku 2011 ešte výraznejší pokles a to z 11,9% na 6% (viď príloha: Tabuľka 10). V rámci podielu najvyššej príjmovej kategórie na etablovanom podnikaní, podobne ako to bolo u počiatočnej podnikateľskej aktivity je tento podiel majoritný. Medziročný pokles podielu najvyššej príjmovej kategórie na etablovanom podnikaní bol zo 70,3% na 47,2% (Tabuľka 11), čo je ešte väčší prepád ako u počiatočných podnikateľov. Výrazný nárast podielu tak na etablovanom podnikaní ako aj na počiatočnej podnikateľskej aktivite nastal v najnižšej príjmovej kategórii.

Tabuľka 11. Rozdelenie počiatočných a etablovaných podnikateľov v príjmových kategóriách

	Najnižšia	Stredná	Najvyššia
TEA 2012	20,30%	30,50%	49,20%
TEA 2011	9,90%	26,70%	63,40%
EB 2012	27,40%	30,50%	47,20%
EB 2011	8,60%	21,10%	70,30%

Zdroj: *Dáta GEM 2012 a 2011, vlastné spracovanie autorov.*

ZÁVER

Analýzou podnikateľského profilu Slovákov, ako aj ich porovnaním tak s regiónom, ako aj Európskym priemerom, sme vytvorili profil, na základe ktorého vieme povedať ktoré oblasti podnikania sú na Slovensku nedostatočne rozvinuté, a ktorým oblastiam je nutné venovať viac pozornosti.

V analýze profilu podnikateľov sme sa zamerali na demografické premenné a teda na inkluzivitu podnikania. Z tejto oblasti vyplýva že na Slovensku je zastúpenie žien v počiatočnom

podnikaní na pomerne nízkej úrovni, napriek tomu že pomer žien na podnikaní mierne stúpol v porovnaní s rokom 2011. Vďaka tomuto nárastu je Slovensko porovnateľné tak s priemerom v regióne ako aj v Európe. V oblasti etablovaných podnikateľov je Slovensko pod priemerom v zastúpení žien tak v regióne ako aj v Európe. Krajinou ktorá by pre Slovensko v tejto oblasti mala byť príkladom čo sa týka podpory podnikania žien (a to tak v oblasti počiatočného podnikania ako aj etablovaného podnikania) je Rakúsko s vysoko nadpriemerným zastúpením žien v podnikaní.

V rámci vekovej inkluzivity podnikania je najproblematickejšou oblasťou podnikanie seniorov, kde napriek nadpriemernej podnikateľskej aktivite v počiatočnej fáze, je vo vekovej kategórii 55-64 rokov Slovensko hlboko pod priemerom v regióne ako aj v Európe. Na druhej strane podnikanie mladých je na Slovensku dobre zastúpené a tvorí nadpolovičnú väčšinu celkovej počiatočnej podnikateľskej aktivity. V oblasti vzdelania slovenskí podnikatelia najčastejšie začínajú podnikáť pri dosiahnutom stredoškolskom vzdelaní, no v rámci vzdelanostných kategórií najvyššia počiatočná podnikateľská aktivita bola dosiahnutá v rámci vysokoškolsky vzdelaných osôb. Zároveň celkový podiel vysokoškolsky vzdelaných osôb na podnikateľskej aktivite medziročne stúpol.

Z hľadiska príjmu, najviac podnikajú a začínajú podnikáť osoby spadajúce do najvyššej príjmovej kategórie. Tento trend poukazuje na skutočnosť že na Slovensku nie je dostatočne vytvorené prostredie na podnikanie pre ľudí ktorí nemajú dostatočný vlastný kapitál na začatie podnikania. Podpora mikropôžičiek a programy pre začínajúcich podnikateľov získavajúcich kapitál preto môžu na Slovensku priniesť nových podnikateľov.

LITERATÚRA

[1] AUTIO, E., ÁCS, Z. Intellectual property protection and the formation of entrepreneurial growth aspirations. In *Strategic Entrepreneurship Journal*. ISSN 1932-443X, 2010, vol. 4., no. 3, p. 234 - 251.

[2] BOSMA, N., WENKERS, S., AMORÓS, J. E. *Global Entrepreneurship Monitor 2011 Extended Report*:

Entrepreneurs and Entrepreneurial Employees Across the Globe [online]. London: GERA, 2012. Dostupné na internete:

<http://www.gemconsortium.org/docs/download/2200>

[3] HISRICH, R. D., PETERS, M. P. Entrepreneurship. Boston: McGraw-Hill, 2001. ISBN 978-0-07062-017-9.

[4] KELLEY, D. et al. Global Entrepreneurship Monitor 2010 Women's Report [online]. London: GERA, 2011. Dostupné na internete: <http://www.gemconsortium.org/docs/download/768>

[5] KELLEY, D. et al. Global Entrepreneurship Monitor 2012 Women's Report [online]. London: GERA, 2013. Dostupné na internete: <http://www.gemconsortium.org/docs/download/2825>

[6] LEVIE, J. D., ERKKO, A. A Theoretical Grounding and Test of the GEM Model. In Small Business Economics. ISSN 0921-898X, 2008, vol 31., no. 3, p. 235 - 263.

[7] PILKOVÁ, A. et al. Podnikanie na Slovensku: vysoká aktivita, nízke rozvojové aspirácie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta managementu, 2012. ISBN 978-80-223-2823-4.

[8] REYNOLDS, P. D. et al. Global Entrepreneurship Monitor: Data Collection Design and Implementation 1998-2003. In Small Business Economics. ISSN 0921-898X, 2005, vol. 24, no. 3, p. 205 - 231.

[9] SHANE S. Why Encouraging More People to Become Entrepreneurs is Bad Public Policy, Small Business Economics, Springer, 2009, vol. 33 (2), p. 141-149.

[10] SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2011-2012. Geneva: World Economic Forum, 2011. 527 p. ISBN 978-92-95044-74-6.

[11] SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2012-2013. Geneva: World Economic Forum, 2012. 527 p. ISBN 978-92-95044-35-7

[12] TURTON, N., HERRINGTON, M. Global Entrepreneurship Monitor 2012 South Africa. The UCT Centre for Innovation and Entrepreneurship. 2013. 90 p.

[13] XAVIER, S. R. et al. Global Entrepreneurship Monitor: 2012 Global Report [online]. London: GERA, 2013. Dostupné na internete: <http://www.gemconsortium.org/docs/download45>

Autoři:

doc. Ing. Anna Pilková, PhD., MBA

Univerzita Komenského v Bratislave

Fakulta managementu

Katedra stratégie a podnikania

anna.pilkova@fm.uniba.sk,

anna.pilkova@gmail.com

Mgr. Ján Reháč

Univerzita Komenského v Bratislave

Fakulta managementu

Katedra stratégie a podnikania

jan.rehak@fm.uniba.sk jano.rehak@gmail.com

SLOVAK ENTREPRENEURIAL PROFILE: DYNAMIC ANALYSIS, REGIONAL AND INTERNATIONAL COMPARISON

Anna Pilková, Ján Reháč

Abstract: Research of entrepreneurship today is an important area, where results are used not only in the academic field, but also in order to find possible solutions in the financial and economic crisis, as well as designing forms of business support and thus stimulate economic growth. This article contains the results of an analysis of the profile of entrepreneurs in Slovakia based on the Global Entrepreneurship Monitor (GEM) data, as well as regional and international comparison. In addition to the description of the theoretical model and research background, we also describe the way the entrepreneurial profile is created in terms of the research (GEM). The findings of the analysis are an appropriate basis for the creation and application of support programs and policies in Slovakia.

Key words: Entrepreneurship, Global Entrepreneurship Monitor, Inclusive Entrepreneurship, Early-stage Entrepreneurial Activity, Established Business

JEL Classification: L26